

Перелік використаних джерел:

1. DSpace at West Ukrainian National University. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8798/1/NNIMEV_kmfge_sme_dmkta_LEK.pdf.
2. Пахуча Е. Місце і розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/20.pdf.

Живко Максим
Вівчар Степан

Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

КОНКУРЕНЦІЯ ТНК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Початок ХХІ ст. у розвитку світової економіки характеризується новими тенденціями та розбіжностями, аналіз яких дозволяє певною мірою позначити контури нової глобальної економічної реальності, що формується.

Відстеження ключових трендів розвитку світової економіки вченими різних країн дозволило виявити такі принципово важливі явища як старіння населення економічно розвинених країн, зростання попиту, кваліфікований людський капітал, освоєння відновлюваних джерел енергії. Успішне економічне зростання світової економіки, що спостерігалось, в докризовий період у перспективі може натрапити на природне обмеження – наслідки глобального приросту населення і масштабів споживання, а також на шкоду, що завдається довкіллю. Дисбаланси світової економіки, нерівномірність та непередбачуваність глобального розвитку відзначаються як головна характеристика сучасності, що виявляється на глобальному, регіональному та галузевому рівнях.

Сьогодні принципово важливого значення набуває аналіз моделі економічного зростання, що складається в післякризовий період, коли істотне значення набувають нових тенденцій. До таких тенденцій відносять посилення процесів антиглобалізації, збільшення розриву в технологічності економік різних країн, цифровізацію та фінансування світової економіки, посиленням впливу КНР у світі.

Подолання світовою спільнотою кризових явищ, породжених внутрішніми та міжнародними економічними та соціальними факторами, відбувається в умовах глобальної нестабільності та невизначеності майбутнього розвитку. Масову міграцію, зниження життєвого рівня, зростання безробіття, поширення протекціонізму, націоналізму та антиглобалістичних настроїв та інші явища деякі західні економісти та політики стали сприймати як «кінець глобалізації».

Ринкова оцінка глобалізаційних процесів з позицій тих, хто виграв і програли, пов'язана з фактичним «провалом» того типу глобалізації, який «був скроєний за лекалами вашингтонського консенсусу» і призвів до поглиблення соціальної нерівності та посилення міждержавних диспропорцій. Як відомо, плодами фінансової лібералізації та укладання безлічі угод про вільну торгівлю скористалися насамперед КНР та Південна Корея, які наростили свій експорт. Водночас у США зовнішня торгівля товарами ставала дефіцитнішою (тільки в період з 2010 по 2016 р. негативне сальдо США в торгівлі з КНР збільшилося в 1,3 раза) [1].

Звинувативши Мексику в «перетягуванні» на її територію американських підприємств, що призвело до скорочення робочих місць у США, американська адміністрація взяла курс на згортання інвестиційної діяльності своїх компаній та перенесення виробництв до США, введення заборонних мит на імпорт автомобілів мексиканської збірки. Вимога глибокої реформи Північноамериканської угоди про вільну торгівлю, боротьба з міграцією викликали сильну протидію з боку не лише латиноамериканського суспільства, а й частини американських компаній, які мають активи в Латинській Америці.

Політика протекціонізму адміністрації США виявилася у виступі проти участі в інтеграційному блоці в Азійсько-тихоокеанському регіоні, викликавши занепокоєння долею Транстихоокеанського партнерства. У підсумковій декларації саміту Азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва, у роботі якого взяли участь перші особи Австралії, КНР, Мексики, США, Японії, було відзначено стурбованість проявами протекціонізму, а також такими серйозними проблемами світової економіки, як нерівномірність економічного зростання, збільшення соціальної нерівності, деградація довкілля. У відповідь на протекціонізм США продекларовано домовленість підтримувати відкриті національні ринки та боротися з усіма проявами протекціонізму.

Політика США в Європі, спрямована на формування інтеграційного мегаблоку Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства з метою доступу на наукомісткі ринки країн цього регіону, викликає серйозні побоювання. Європа стурбована тим, що потужні американські ТНК, пов'язані з найперспективнішими секторами економіки, потіснять європейських конкурентів і займуть командні висоти в рамках інтеграційного мегаблоку, що планується.

Існує також загроза валютних та торговельних воєн за участю США. Прикладом може бути торговельна війна між США та КНР, яка почалася з введення Америкою у 2018 р. мит на імпорт сталі та алюмінію. За оцінками деяких експертів, ця торгова війна може призвести до більш серйозних наслідків, ніж фінансова криза 2008 р. [2].

Особливу проблему сучасності становить фінансового сектору світової економіки, що призводить до зростаючого розриву між фінансовим і реальним секторами економіки. Сьогодні фінанси, як і раніше, домінують над реальною економікою, при цьому ослабло регулювання цієї сфери. Фінансові операції все більше відокремлюються від товарного виробництва, торгівлі, розвиваються автономно за власною динамікою та траєкторією. Це свідчить про те, що

суб'єкти фінансово-кредитної системи досягли такого рівня самостійності, який значною мірою виживає колишній «обслуговий» статус фінансів та кредиту, підпорядкований виробництву. На думку експертів Міжнародного валютного фонду, зростання розмірів фінансового сектора лише до певного моменту сприяє економічному розвитку країни. Після досягнення позитивний вплив фінансових послуг на зростання економіки знижується. Концентрація прибутку та зростання заробітної плати у фінансовому секторі відволікає цінні трудові та фінансові ресурси від продуктивної діяльності в інших секторах економіки. У той же час, вкладення в основний капітал майже не зростають, при тому, що у світі достатньо фінансових ресурсів, щоб забезпечити необхідні інвестиції. Так, у 2021 р. світові заощадження становили 34% ВВП, в регіоні Європи – 26% ВВП тоді як інвестиції в основний капітал та оборотні кошти – 24,9% [3]. Проблема полягає в тому, що заощадження на світовому рівні більше, ніж привабливі інвестиційні можливості. Не знаходячи прийнятних умов інвестування у виробництво, надлишкові фінансові ресурси в непропорційних розмірах йдуть на створення фінансових накопичень і надування бульбашок на ринках активів, а не на зміцнення реальної економіки.

Фінансіалізація світової економіки проявляється в випереджальній динаміці розвитку фінансів стосовно інших галузей економіки, підвищення частки фінансового сектора у загальній сумі доходів, збільшення насиченості економіки фінансовими відносинами, інститутами та інструментами, збільшення доступності до фінансових ресурсів. Наприклад, темп приросту виручки інвестиційного банку Goldman Sachs у 2021 р. за напрямом «Investment management» становив 7,4%, за напрямом «Investment banking» – 17,5%, за напрямом «Investing and Lending» – 61,2%. Приріст виручки Volkswagen Group цього ж року варіювався від 5,4% (підрозділ з виробництва легкових автомобілів) до 9,7% (підрозділ з виробництва вантажних автомобілів). У Nestle темп приросту 2021 р. становив 0,4% [4]. Для світової економіки важливе значення має фактор перетворення реальних сировинних ринків на фінансові. З початку 2000 р. нафту, газ, метали, продовольство стали фінансовими активами, світові ціни на них формуються в доларах на біржових ринках деривативів. Аналіз подій останніх років показав, що процеси, що відбуваються у сфері фінансів, на фінансових ринках, а також політика влади у цій галузі впливають на економіку значно сильніше, ніж передбачалося раніше.

Цифровізація світової економіки передбачає проникнення інформаційних технологій у всі види діяльності суб'єктів світової економіки, включаючи держави, підприємства, окремих споживачів. Активна цифровізація економіки підтверджується:

– розміром та темпами зростання інтернет-торгівлі у світі. У 2021 р. обсяг світової інтернет-торгівлі лише у сегменті B2C досяг 1,8 трлн дол. США. Темпи приросту інтернет-торгівлі у світі у 2021 р. оцінювалися на рівні понад 15%, тоді як зростання 250 найбільших роздрібних гравців світу в період з 2011 по 2016 р. в середньому на рік становило 4,8%. За оцінками компанії Forrester, з 2017 по 2022 р. інтернет-торгівля тільки в США та ЄС зростатиме в середньому на 13,2% за рік, на відміну від усієї роздрібною торгівлі в даному регіоні, обсяг якої збільшиться за рік у середньому на 2,9% за вказаний відрізок часу [5];

– капіталізацією високотехнологічних компаній, у тому числі в галузі інтернет-торгівлі, які перевищують сотні мільярдів доларів. Так, капіталізація Amazon у червні 2022 р. була понад 800 млрд дол. США, а китайської компанії Alibaba Group Holding – понад 500 млрд дол. США, що можна порівняти з ВВП деяких європейських країн, наприклад Бельгії [6];

– переходом усіх індустрій, зокрема сфери освіти, на високотехнологічні рейки. Вже часті такі доповнення до опису галузей, як «3.0» (Університет 3.0), «4.0» (Індустрія 4.0). У самих назвах є посилення версій товарів, що властиво сфери інформаційних технологій;

– трансформацією цілих галузей внаслідок глибокого проникнення інформаційних технологій і появи гібридних секторів. Так, стандартний фінансовий сектор вже перетворився на фінтех, тобто область, в якій фінансові послуги тісно пов'язані або стають можливими завдяки використанню різних передових технологій, зокрема технології блокчейн. У таких умовах у фінансовій сфері збільшується кількість гравців, у тому числі за рахунок високотехнологічних, телекомунікаційних компаній, компаній у роздрібному бізнесі чи інтернет-торгівлі, а також змінюються правила гри. У галузі медицини активно розвивається телемедицина;

– сприйняттям інформаційних технологій уже не просто як інструмент, який допомагає підвищити ефективність операційної діяльності компанії, а як стратегічний напрямок розвитку, на якому заробляють гроші. У річних звітах компаній, як правило, завжди є розділ, присвячений високим технологіям та їх застосування у бізнесі;

Появою нових понять, які ставлять під питання існування раніше непорушних сутностей. Прикладом можуть бути криптовалюти, навколо яких досі не вщухають суперечки: чи можуть скласти конкуренцію фіатним грошам, потенційно стати мірою вартості та обміну або є інструментом спекуляцій.

Тенденція до цифровізації світової економіки також породжує низку протиріч та розривів між суб'єктами світової торгівлі. Наприклад, частина світу підвищує рівень цифровізації економіки, тим самим постійно підтримуючи свою конкурентну перевагу, інша частина значно відстає у частині цифровізації економіки, що тільки збільшує розрив між країнами. Особливо добре такий розрив видно між розвиненими країнами, що розвиваються [7].

Крім того, цифровізація економіки збільшує розрив усередині країни між різними групами населення: молоддю та людьми похилого віку, великими та малими містами, IT-фахівцями та фахівцями в інших сферах, традиційними та високотехнологічними галузями.

Також, цифровізація економіки несе і низку загроз. Одна з таких загроз – зростання безробіття у зв'язку з проникненням інформаційних технологій у різні сфери економіки та збільшення соціальної напруженості, якщо не буде знайдено альтернативних можливостей для працевлаштування робочої сили, що вивільнилася. Важливим залишається питання збільшення витрат на цифровізацію, що, з одного боку, вплине на бюджети окремих країн і бізнесів, а з іншого – не завжди принесе очікувані результати. Процеси цифровізації також пов'язані з недостатнім розвитком штучного інтелекту, негативні наслідки від

використання якого остаточно не можна спрогнозувати. Серед загроз можна виділити і можливість виникнення кібератак на будь-які суб'єкти економіки, що значно збільшує ризики негативного впливу на їх діяльність. Майнінг криптовалют призводить до підвищеного впливу на довкілля, в процесі якого споживається велика кількість електроенергії.

Таким чином, цифровізація економіки як тенденція, з одного боку, призводить до ряду змін в економіці окремих країн, а з іншого – сприяє появі розбіжностей та розривів між державами та окремими групами населення у різних країнах.

Перелік використаних джерел:

1. *Global trends to 2035: Economy and Society. European Parliament. November 2018.* URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627126/EPRS_STU\(2018\)627126_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627126/EPRS_STU(2018)627126_EN.pdf).

2. *Competition, disruption, and deception: global trends 2018–2023. AT Kearney.* URL: <https://www.atkearney.com/documents/236833/1506894/Global+Trends+2018–2023+--+Competition%2C+Disruption%2C+and+Deception.pdf/154e6c69-d1a1-3391-d92d-37534e53dbc9>.

3. *GDP, current prices. International Monetary Fund.* URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/CHN/WEOWORLD>.

4. *Trends and global forces: selected articles from the Strategy and Corporate Finance Practice. McKinsey&Company.* URL: https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/strategy%20and%20corporate%20finance/our%20insights/strategy%20and%20corporate%20finance%20special%20collection/final%20pdfs/mckinsey-special-collections_trends-and-global-forces.ashx.

5. *World Integrated Trade Solution. World Bank.* URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/2022/TradeFlow/EXPIMP>.

6. *The long view: scenarios for the world economy to 2060. OECD Library.* URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b4f4e03e-en.pdf?expires=1552843312&id=id&accname=guest&checksum=885683FAE431CD1B9E588AFDADE3E036>.

7. *Global Economic Prospects. The Turning of the Tide?: a World Bank Group Flagship Report. European Strategy and Policy Analysis System.* URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/World%20Bank-global%20economic%20prospects.pdf>.

Ридзь Микола

Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕТОДІВ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Для формування адекватної викликам сучасного етапу світового розвитку національної регуляторної політики важливого значення набуває дослідження глибинних процесів глобалізації та пов'язаних з нею детермінантів міжнарод-